

Azərbaycanda klassik musiqi ənənələrinin yaradıcısı

Azərbaycan musiqi aləmində iz qoymuş dirijor, pedaqoq, folklorşünas və ictimai xadim Əbdülmüslüm Məhəmməd oğlu Maqomayev Azərbaycanın klassik musiqi ənənələrinin qurucularından biri kimi tanınır. Avropa üslubunda ilk operanın müəllifi olan görkəmli bəstəkar 18 sentyabr 1885-ci ildə Qroznı şəhərində dəmirçi ailəsində dünyaya gəlmişdir. Ailənin musiqiyə olan marağı Müslüm Maqomayevin bəstəkar kimi inkişafında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Əbdülmüslümün ilk musiqi müəllimi böyük qardaşı Məhəmməd olmuşdur. Daha sonra Qroznı şəhər məktəbində təhsil alarkən Müslüm məktəb orkestrinin rəhbəri olmuş və eyni zamanda rəqs dərsləri keçmişdir.

Məktəb rəhbərliyi sənətkarlıq potensialını nəzərə alaraq onu Sankt-Peterburqdakı incəsənət məktəbinə göndərməyi təklif etsə də, ailənin maddi vəziyyəti buna imkan verməmişdir. Gələcək bəstəkar 1900-cü ildə Qroznı şəhər məktəbinin məzunu olmuşdur. 1911-ci ildə Bakı şəhərinə köçən Əbdülmüslüm şəhər kollecində müəllimlik fəaliyyətinə başlamış, yalnız dərslər verməklə kifayətlənməyərək yerli əhəlinin savadlanması üçün axşam kursları da təşkil etmişdir. Bakıdakı fəaliyyət müddətində M.Maqomayev Üzeyir Hacıbəyovun rəhbərlik etdiyi Müsəlman opera truppası ilə əməkdaşlıq etmişdir. Bu truppanın yaratdığı Azərbaycan musiqili teatrının orkestrində M.Maqomayev skripkada ifa etmiş, Üzeyir Hacıbəyovun "Leyli və Məcnun", "Əsli və Kərəm", "Şeyx Sənan" operalarına, eləcə də "O olmasın, bu olsun" və "Arşın mal alan" musiqili komediyalarına dirijorluq etmişdir. Azərbaycan milli teatrının inkişafında və müəllimlik fəaliyyətindəki əhəmiyyətli rolu onu Üzeyir Hacıbəyovla daha da yaxınlaşdırmışdır.

1913-cü ildə "Sevgi" və "Şah İsmayıl" operalarını yazmağa başlamış, həmin illərdə "Məhəbbət" adlı bitməmiş opera üzərində çalışmışdır. 1916-cı ildə ilk səhnə əsəri olan "Şah İsmayıl" operasını tamamlamış, xalq əfsanələrinə əsaslanan bu əsərdə milli folklor elementlərindən ustalıqla istifadə etmişdir. 1916-cı ildən sonra opera üzərində dəfələrlə redaktə işləri aparmaqla xorlar, ariyalar və rəqslər əlavə etmişdir ki, bu da əsərin klassik opera formalarına uyğunlaşdırılmasına imkan vermişdir. Əsərin premyerası 1916-cı ilə planlaşdırılsa da, teatr binasının yanması səbəbindən "Şah İsmayıl" operasının ilk tamaşası 20 mart 1919-cu ildə baş tutmuşdur.

1914-1915-ci illərdə Bakıdakı müsəlman opera truppasını quraraq ona rəhbərlik edən bəstəkar 1920-ci ildən Azərbaycan SSR Təhsil İşçiləri Birliyinin sədri olmuş və 1921-ci ildə Azərbaycan Xalq Təhsili Komissarlığının incəsənət şöbəsinin müdiri təyin edilmişdir. Azərbaycan Dram Teatrının bədii rəhbəri, Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının baş dirijoru vəzifələrində çalışmışdır. 1929-cu ildən Azərbaycan Radio Komitəsində musiqi şöbəsinin rəhbəri olmuş, 1931-ci ilə qədər bu vəzifədə işləmişdir. 1927-ci ildə Müslüm Maqomayev Üzeyir Hacıbəyov və Zülfüqar Hacıbəyov ilə birgə bir sıra Azərbaycan Xalq mahnılarını nota almışdır.

Həmin il Maqomayevin redaktəsi ilə Üzeyir Hacıbəyov tərəfindən yazılmış "Talış xalq mahnıları"nın ilk toplusu çap edilmişdir. 1920-1930-cu illər arasında bəstəkar "Azərbaycan incəsənəti" və "Raport veririk" kinofilmlərinə, Cəlil Məmmədquluzadənin "Ölümlər", Cəfər Cabbarlının "1905-ci ildə" dram tamaşalarına və digər müxtəlif əsərlərə musiqi bəstələmişdir. Bəstəkar simfonik orkestr üçün "Azərbaycan çöllərində", "Ceyran", "Turacı", "Şüşlər dəramədi", "Çeçen rəqsi" və digər əsərlər də yazmışdır. O, vokal musiqisi sahəsində də fəaliyyətini davam etdirərək "Bahar", "Tarla", "Bizim kənd" mahnıları ilə milli koloriti yaratmışdır.

1932-ci ildən etibarən Müslüm Maqomayev "Koroğlu" dastanına əsaslanaraq bir opera yazmağa başlamışdır. Lakin Üzeyir Hacıbəyovun eyni mövzuda bir əsər üzərində çalışdığını öyrənən bəstəkar dostunun daha yaxşı bir opera yaradacağını düşünərək öz layihəsini yarıda saxlamışdır. Müslüm Maqomayevin yaradıcılığının ən yüksək zirvəsi "Nərgiz" operasıdır. Bəstəkar 1932-1935-ci illərdə bu opera üzərində çalışmışdır. "Nərgiz" Azərbaycan musiqi tarixində əhəmiyyətli bir yer tutmuşdur. Müslüm Maqomayev operanın melodik quruluşunda milli musiqi elementlərinə daha çox yer verməyi və çoxsəsli xorların üstünlüyünü önəmli hesab etmişdir. Opera tamamlandıqdan sonra bəstəkar "Azərbaycan SSR Əməkdar incəsənət xadimi" fəxri adına layiq görülmüşdür. Müslüm Maqomayev 1937-ci il iyulun 28-də uzun sürən xəstəlikdən sonra Nalçikdə vəfat etmiş və Bakıda Fəxri xiyabanda dəfn olunmuşdur. 1938-ci ildə Moskvada təşkil edilən Azərbaycan ictimaiyyətində nümayiş etdirilməsi üçün bəstəkarın "Nərgiz" operası maestro Niyazi və bəstəkar Qliyer tərəfindən tamamlanmışdır. Ölməz sənətkarın əvəzsiz xidmətlərinə görə Azərbaycanın ən nüfuzlu mədəniyyət mərkəzi olan Dövlət Filarmoniyasına M.Maqomayevin adı verilmişdir. Müxtəlif ölkələrdən respublikamıza gələn qonaqlar Filarmoniyadakı tədbirlərdə iştirak edərək görkəmli bəstəkarı yad edir və onun haqqında daha geniş məlumat əldə edirlər. Bu, M.Maqomayevin dünya miqyasında tanınan bir sənətkar olduğunun təsdiqi və onun yaradıcılığının global mədəniyyət sahəsindəki təsirinin əyani sübutudur.

Nəzrin ELDARQIZI,
"Respublika".